

1. UVOD

Maloljetničko kazneno pravo, odnosno kazneno maloljetničko sudovanje jedno je od najsloženijih, no i najdinamičnijih područja suvremenog (tzv. modernog) kaznenog prava i antikriminalne politike.

Počeci posebnog kaznenog prava za maloljetnike u svjetskim i europskim okvirima sežu unazad stotinu i više godina. Prvi sud za mladež (*Children's Court*) utemeljen je u Chicagu 1899. godine, nakon što je američka savezna država Illinois donijela poseban zakon o zaštiti mladeži. U Hrvatskoj, samo nekoliko godina poslije (6. veljače 1902. godine) stupio je na snagu Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih, s prvi put istaknutom idejom o "sucu odgojitelju", a nešto kasnije u Austriji (21. listopada 1908. godine) utemeljeni su također prvi sudovi za mladež (*Jugendgerichte*). Banskim naredbom od 13. prosinca 1918. godine o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži, pretočenom u zakon proglašen 24. siječnja 1924. godine, uvedena je i u Hrvatskoj institucija tzv. 'mladenačkih sudova' te uspostavljeni 'suci za mladež' te prva tzv. 'odružena čuvališta za mladež'. Naredbom od 29. lipnja 1919. godine pri svim kotarskim sudovima (njih 27) uspostavljeni su posebni odjeli za mladež. "Sudac mora biti čovjek pun takta, koji shvaća djecu i znade steći njeno pouzdanje", zapisano je u hrvatskoj onodobnoj strukovnoj i znanstvenoj literaturi. Prema osobnim zapisima, glasoviti američki sudac za mladež suda u Chicagu, i sam je "u svakom slučaju nastojao raditi tako, kao da ima pred sobom u uredu svoga vlastitoga sina, tuženoga zbog zločina".¹

Dobro je, međutim, imati na umu da kaznenopravna povijest nije linearna, pa se i danas često ponovno otvaraju pitanja za koja se možda pomislilo da su jednom zasvagda riješena. Primjerice, glasovita *Theresiana* iz 1768. godine isključivala je kažnjavanje djece koja su 'bliže sedam nego četrnaest godina', dok je *Josephina* iz 1787. godine razlikovala pojedine kategorije maloljetnika: djeca do dvanaest godina nisu mogla biti kažnjena, već su se prema njima mogle primijeniti posebne mjere; za maloljetnike od dvanaest do četrnaest godina bilo je predviđeno blaže kažnjavanje pod uvjetom da je kod njih utvrđen (tal.) *discernimento* ili (fr.) *discernement*, posebna (intelektualna) kategorija ubrojivosti, i u konačnome krivnje, maloljetnog počinitelja. Napoleonov *Code penal* iz 1810. godine predviđao je *discernement* kao uvjet za kažnjavanje maloljetnika do šesnaest godina. Ako nije bilo utvrđeno da je maloljetnik postupao s razborom, sud ga je morao osloboditi, a u posebnim slučajevima mogao mu je izreći posebnu mjeru upućivanja u popravni dom. Maloljetnici kod kojih je utvrđen *discernement* kažnjavali su se kao

¹ Leo Cvitanović, voditelj kolegija Maloljetničkog kaznenog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Predgovor, Zagreb, 2013. godine.

i odrasli počinitelji kaznenog djela, ali blaže. Austrijski Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima iz 1852. godine predviđao je kaznenu odgovornost od desete godine života počinitelja, a glasovita Derenčinova Osnova od dvanaest godina. Imajući u vidu suvremene rasprave o dobnoj granici odgovornosti maloljetnika, očigledno je da *discernement* nije stvar prošlosti: i danas se sporadično (pa i u domaćoj javnosti) ističu zahtjevi za njezinim sniženjem.

U ovom master radu obrađuje se kazneni postupak prema maloljetnicima pred sudovima za mladež u svjetlu izvršenih izmjena Zakona o sudovima za mladež u Republici Hrvatskoj. Naime, stupanjem na snagu novog Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine, broj 84/11) dana 1. rujna 2011. godine prestao je važiti raniji Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine, br. 111/97, 27/98 i 12/02). Prije izrade novog zakona i njegovog stupanja na snagu znanstvenici, a i osobe koje su provodile u praksi stari zakon analizama i kritičkim stavom u svojim znanstvenim radovima, te kritikama i prijedlozima značajno su doprinijeli izradi novog zakona i njegovom poboljšanju. U svojim radovima znanstvenici, a posebno Ante Carić i Ivana Kustura, i to u svom radu pod naslovom: “*Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?*”, ukazivali su na bitne značajke hrvatskog kaznenog postupka prema maloljetnicima, te analizirali kako su u starom zakonu, odnosno u hrvatskom maloljetničkom zakonodavstvu ugrađena temeljna procesna prava maloljetnika iz odgovarajućih međunarodnih dokumenata (tzv. Pekinška pravila, Konvencija UN o pravima djeteta, i dr.). Naime, usporedni pregled organizacije i nadležnosti sudova za maloljetnike u dvanaest europskih zemalja pokazivao je da u Europi dominiraju dva modela maloljetničkog pravosuđa: sudski i zaštitni model. S obzirom na dominantnu ulogu suca za mladež tijekom čitavog kaznenog postupka prema maloljetnicima, hrvatski sudovi za mladež, prema Zakonu o sudovima za mladež iz 1997. godine, mogli su se ubrojiti u *welfare model* po kojemu je sudac za mladež vršio ne samo istražnu funkciju u pripremnom postupku, nego i sudske funkcije u postupku pred vijećem za mladež. Nakon analiza odluke Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Nortier v. The Netherlands*, te rezultata provedenih anketa među sucima za mladež u Hrvatskoj, navedeni autori došli su do zaključka da objedinjenje istražne i sudske funkcije kod suca za mladež ne predstavlja kršenje prava maloljetnika na nepristran sud iz članka 6. st. 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te su ukazali na eventualne posljedice do kojih bi moglo doći uslijed dosljednog odvajanja istražne i sudske funkcije u postupku pred sudom za mladež, a što su podržali i neki drugi znanstvenici svojim radovima i stručnim kritikama, s tim da je bilo i suprotnih stavova, što je u konačnici rezultiralo rješenjem u novom zakonu da pripremni postupak provodi državni odvjetnik za mladež, te istražitelji za mladež.

Ne treba svakako zaboraviti da je usvajanjem Zakona o sudovima za mladež 1997. godine u sklopu donošenja novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Hrvatska po prvi put dobila moderan i poseban zakon o maloljetnicima u kojem je sveobuhvatno uređen materijalnopравни i procesnopравни položaj maloljetnih i mladih punoljetnih počinitelja kaznenih djela, kao i ustrojstvo i nadležnost sudova za mladež. Pri donošenju tog Zakona uzeta su u obzir do tada sva najnovija saznanja i dostignuća na području prevencije maloljetničke delinkvencije², a u njemu su ugrađeni i najvažniji međunarodni standardi o sudovanju maloljetnicima.

Reforma cjelokupnog kaznenog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj koja je u značajnom dijelu provedena, ali i koja je i dalje u tijeku i zahtjevi za njegovim usklađivanjem s europskim standardima izazivali su i izazivaju potrebu za preispitivanjem pravnog položaja maloljetnih počinitelja kaznenog djela u postupku pred sudom, osobito u pravcu poštivanja temeljnih prava i sloboda, koja se u međunarodnim dokumentima garantiraju svakom počinitelju kaznenog djela, pa tako i maloljetnom. Tom problemu, kako smo već naveli posvećeno je mnogo znanstvenih radova, a ovaj rad pokušat će dati analizu upravo ranijih normativnih rješenja i novih rješenja u novom zakonu koja su upravo rezultat kritičkog stava i nastojanja da se dođe do što boljeg zakonskog rješenja.

U ovom radu, na tragu znanstvene kritike i stvarnih potreba za izmjenama Zakona o sudovima za mladež iz 1997. godine, bit će obrađene neke bitne značajke kaznenog postupka prema tom zakonu, ali isto tako i nova rješenja, svakako uz analizu stanja kako se i u kojoj mjeri u sudskom postupku prema maloljetnicima uvažavaju temeljna prava i slobode zagarantirane međunarodnim aktima Vijeća Europe i Ujedinjenih naroda.

Posebna pozornost posvećena je pitanju da li položaj i ovlaštenja suca za mladež po starom zakonu u postupku pred sudom ugrožavaju ili ograničavaju neka prava maloljetnika, prije svega pravo na nepristran sud iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te koje novine donosi novi zakon. U razdoblju prije donošenja novog zakona provedene su ankete među sucima za mladež o potrebi eventualnog razdvajanja istražne i

² Maloljetnička delinkvencija podrazumijeva kaznena djela koja su počinile osobe mlađe od 18 godina života. Kazneni postupak prema maloljetnicima specifičan je s naglaskom na hitnosti i svrhovitosti postupka. Kod tih počinitelja kaznenih djela nije najvažnija vrsta i težina počinjenog kaznenog djela već obilježja osobnosti i ponašanja mlade osobe, okruženja, obitelji, školovanja, slobodnog vremena. Sasvim je jasno da se djeca ne rađaju kao delinkventi već to najčešće postaju uslijed manjkavog odgoja, lošeg utjecaja vršnjaka, ovisnosti, nasilja u obitelji, nedostatka podrške lokalne zajednice i slično. Za maloljetne delinkvente često se kaže da su dobra djeca iz lošeg okruženja. Kada zakažu zaštitni čimbenici prevencije maloljetničke delinkvencije poput kvalitetnog odgoja, podrške, razumijevanja ili razgovora, jedino što preostaje jest sila zakona odnosno pravni sustav od kojeg se očekuje da popravi ili barem umanjí nastalu štetu.

sudske funkcije koje su u starim zakonskim odredbama date u nadležnost suda za mladež, a čiji rezultati su bili bitni za donošenje novog zakona i na potrebu ukazivanja eventualne posljedice do kojih bi moglo doći uslijed dosljednog odvajanja istražne i sudske funkcije u postupku pred sudom za mladež.